

sarments entrelligats i apuntalats amb pitges per tota la volta. L'altre, més utilitzat en els carrascars, consistia en fer una paret de pedra per la volta de la carbonera, fins a mitja altura. Els dos mètodes perseguïen evitar els esmunyiments de terra cap avall, sobre tot en cas de fortes pluges. Em contà un carboner que, quan plovia fort, tenien que afegir terra lo més eixuta possible damunt de la sitja per a que no es destapés. Una volta va tenir que traure la terra de dintre de la barraca de dormir. En la part baixa, i per tot el voltant de la carbonera es feien amb dues lloses verticals i una sobreposada les espieres -també anomenades boteres o gateres-. La seva missió era la de deixar entrar més o menys aire a l'interior per a dirigir la combustió. També es construïa una escala amb pedres i troncs entrecreuat per a poder pujar damunt.

Una volta bastida tota la carbonera es procedia a botar-la. Es feia tirant una argelaga encesa per el forat de l'ullal i uns cabassos de llenya prima darrere. Quan el foc ha agafat força en l'interior de l'ullal, es tapa la boca amb una llauna i terra damunt i es fan uns forats anomenats fumassols al cap d'amunt de la sitja, tots a la mateixa altura. Hi ha que destapar la boca de l'ullal i tirar llenya dintre totes les vegades que faci falta -podia ser unes quatre durant el dia i unes tres per la nit-. A aquesta feina es diu donar-li menjar. La calor del foc es dirigia cap als fumassols oberts. El fum que ix per aquests és en un principi blanc i tèrbol. Quan comença a carbonar-se el fum es torna més clar i d'un color blau. Aleshores és el moment de tapar els fumassols i obrir-ne uns altres més avall. Si no es tapen quan cal es cremaria massa el carbó. El carboner va dirigint la combustió cap a la direcció desitjada mitjançant les espieres i els fumassols. La carbonització es té que produir de dalt cap a baix i a la mateixa altura per tots els costats. De no ser així hi ha que corregir-ho. La llenya al tornar-se carbó perd volum, per lo que tendeix a enfonsar-se una mica. Si en algun lloc s'enfonsa massa hi ha que llevar la terra, reposar llenya i tornar-ho a tapar. Les fortes pluges i el vent distorsionaven molt el procés de combustió. En arribar el foc a les espieres, aquestes es van tapant, i quan totes estan tapades, el carbó ja està fet.

Una variant és la carbonera sense ullal, o en ullal menut. Tenen al centre de la part superior un xicotet ullal per on s'encenen. Al l'estar el foc dalt comencen a carbonar-se de seguida. Se'ls dona menjar per on elles ho demanen -per els llocs on s'enfonsen més-. Aquest tipus de carbonera s'acaba de coure més ràpid, però necessiten molta més vigilància.

Una volta el carbó fet s'utilitzaven dos mètodes per a desmuntar la sitja. Uns deixaven tots els forats ven tapats i esperaven uns dies a que el carbó es refredara.

Uns altres començaven a desmuntar-la el mateix dia o al següent de haver-se acabat de coure. Amb l'ajuda d'un rastell o una llegona anaven traient carbó de la part baixa i l'escampaven pel voltant per a que es refredés. Hi havia que vigilar que no revifés, i en cas de fer-ho, apagar-lo de seguida amb aigua o terra. Després es posava en unes sàrries d'espart -solien pesar entre 40 i 80 kg. segons la seva grandària- i es tapava per damunt amb rames primes per a que no caigués durant el transport. Allà pels anys 40, a un carboner li pagaven dues pessetes l'arrova per fer carbó i aquest es venia entre una i dues pessetes el kg. Tot el procés solia durar uns 15 dies.

He sentit moltes vegades contar vivències de feines dures del passat, quan la falta de maquinària feia que moltes feines requerien un gran esforç humà, però algunes de les contalles que m'han explicat els diferents carboners que he parlat -alguns del poble i altres de fora-, m'han impressionat. Per anomenar-vos alguna us diré per exemple que un d'ells estigué fent carbó pels carrascars de Morella. Acompanyat de la dona i d'una filla, que a penes contava el mes d'edat, vivien en una barraca excavada en un ribàs, amb el sostre fet de troncs amb fullatge de carrasca damunt i recoberta de terra d'un sòtol de carbonera vell -em deia que era la millor per a no deixar passar l'aigua-, i un feix de rama atapeïda per porta. Dintre tenia fumeral per fer foc i unes lliteres fetes amb barres per a dormir aïllats de l'humitat de la terra. "Per al carboner, quant més roïn era el llit millor, ja que així es despertava més sovint i tenia la carbonera més vigilada. Jo he arribat a dormir amb coixí de pedra", em comentava orgullós del seu ofici passat.

Un altre carboner em contà que també es dedicava a fer llenya, i una vegada arrancaren entre dos homes una olivera que va traure més de 10.000 kg. de llenya. Quan li vaig preguntar si utilitzaven algun aparell per a estirar l'arbre o si l'estiraven amb algun animal, es quedà mirant-me amb mitja rialla, disculpant la meua ignorància, i em digué que per a arrancar arbres no s'utilitzava altra cosa que una bona aixada per a fer un clot bastant gran per la volta de la soca, una serra per a tallar les arrels que anaven apareixent, un perpal de fusta o de ferro per a fer palanca i la força i la manya d'uns homes braus com ells mateixos.

No obstant la duresa d'aquesta feina i la comoditat de les seves vides actuals, tots ells m'ho contaven amb alegria i enyorança d'aquells temps. Suposo que, recordant la seva joventut, quan la fortalesa i les ganes d'eixir endavant es feien vèncer qualsevol obstacle.

Ara, amb diners a la butxaca i una vida còmoda, tenen un obstacle més difícil de vèncer: el de la vellesa.